

Dobos Mátyás

joghallgató (NKE RTK)

Pulai Gábor

joghallgató (PTE ÁJK), az ÓNSZ elméleti-történeti tagozatának tagja

A közbiztonság helyzetének vizsgálata nagyvárosi környezetben

Programok és kilátások a bűnözés visszaszorítására

I. Bevezető gondolatok

Tanulmányunkban arra teszünk kísérletet, hogy egy átfogó képet tudjunk szolgáltatni a nagyvárosok és általánosságban a közbiztonság helyzetéről a mai Magyarországon, illetve fővárosunkban és egyéb külföldi nagyvárosokban. Munkánkban megvizsgáljuk, hogy mit is jelent maga a közbiztonság és a közrend, mekkora az önkormányzatok és a civil szervezetek szerepe a közbiztonságban és a bűnmegelőzésben, milyen eszközökkel lehet hatékonyabbá tenni a rendészeti tevékenységeket, különös tekintettel a térfigyelő rendszerek szerepére, illetve milyen programok és akciótervek nyújthatnak megoldást a közrend és a közbiztonság elősegítésére, emellett pedig a már alkalmazott programok hatékonyságait vagy éppen hibáit is részletezzük. Írásunkban hazai téren Budapest, mint egyetlen világvárosunk kapott jelentős szerepet, de több külföldi nagyváros tapasztalatait is megvizsgáljuk. Arra is kísérletet teszünk, hogy bemutassuk – egyes jogintézményeken keresztül - azt az elmúlt években jellemző jogalkotói attitűdöt, amely büntetőjogi kódexünk szigorításával kíván reagálni a bűncselekmények elszaporodására, ezzel is javítva a lakosság biztonságérzetét. Kiemelt jelentőségű

tényező a szubjektív biztonságérzet egy állam büntetőpolitikájának kialakításában, ugyanakkor mélységesen egyetértünk Kóhalmi László megállapításával, mely szerint a büntetőjog ultima ratio, és nem lehet olyan gazdasági, szociológiai problémák megoldására használni, melyekre elsősorban más eszközök hivatottak. Veszélyes gyakorlat ez, ami könnyen a büntetőjog inflálódásához vezethet.¹

II. A közrend, közbiztonság és a rendészet meghatározása

Nyíri Sándor szerint a közbiztonság egy állapot, amelyben a társadalom tagjai – a polgárok, a jogi személyek, a jogi személyiséggel nem rendelkező személyegyesülések – ismerik, tudják jogaikat, kötelezettségeiket, azokat követik, betartják és bízhatnak abban, hogy az állam a jogok gyakorlását, érvényesülését akadályozó, gátló tevékenységgel szemben közvetlenül állami kényszerrel is fellép. Bízhatnak abban is, hogy mások velük szemben jogilag előírt kötelezettségei teljesítését az állam jogilag szabályozott eljárásban, törvényesen ellenőrzi és kikényszeríti. A közrend – pontos meghatározás igénye nélkül – az anarchia ellentétéként a jogi rendet jelenti. Feltételezi a köz érdekét magában hordozó jogrendszer létét, és egy olyan közigazgatási, végrehajtó rendszer, valamint igazságszolgáltatás meglétét és működését, amely képes a jogszabályokban előírt magatartások kikényszerítésére.²

Ezekből következik, hogy a közbiztonság egy talán soha el nem érhető optimális állapotot jelent, amihez szükség van arra, hogy az állampolgárok ismerjék azokat a kötelezettségeket és jogokat, amik őket terhelik és megilletik, ezenfelül azokat nem csak ismerniük szükséges, hanem betartaniuk is. Mindemellett ennek az optimális állapotnak az eléréséhez szükség van arra is, hogy az állam, ezek ellen a szabályok ellen vétő személyeket felelősségre vonja. Az államnak, akármennyire is kétséges, hogy valaha is elérhető a közrend totális megvalósítása, törekednie kell arra, hogy megvalósítsa azt, ennek a célnak az elérése érdekében működteti a különböző rendvédelmi, igazságszolgáltató és végrehajtó szerveket. Ezek közül ki kell emelni a rendőrséget,

¹ Kóhalmi László: A büntethetőségi korhatár kérdése. Jogelméleti Szemle 2013/1. sz. 92. o.

² Nagy Zoltán: „A térfigyelő rendszerek telepítésének szempontjai, hatásuk a közbiztonságra” c. szakdolgozata. Nemzeti Községi Egyetem Rendészettudományi Kar, Budapest 2012. 26. o.

amelynek kétségtelenül a legnagyobb feladat jut a közrend megvalósításában, ehhez pedig különböző bűnmegelőzési programokra, közrendvédelmi akciókra, civil szervezetekkel való együttműködésre és a munkájuk hatékonyságát segítő eszközök telepítésére van szükség.

Ezeket a programokat és eszközöket pedig érdemes először egy nagyvárosban kipróbálni, hatékonyságukat felmérni, például Budapesten, hazánk fővárosában és egyetlen világvárosában. Fővárosunk lakosság száma és gazdasági-társadalmi befolyása miatt is meghatározó szereppel bír az ország egészére nézve. Budapest a bűnözés terén kiemelkedő jelentőségű, ezáltal bűnmegelőzési és rendőrségi szempontból is egyedülálló a jelentősége. Mindezt annak tudatában lehet kijelenteni, hogy az adatok azt mutatják, hogy az ismertté vált bűncselekményeket szinte változatlan mértékben - 70-80 % között- városokban követik el, tehát a bűnözés elsősorban a városok lakóit érinti. Ugyanakkor azt is figyelembe kell venni, hogy az ismertté vált bűnelkövetőknek „csupán” 63-65%-a városlakó, ezáltal nem alaptalan a városlakók idegenektől való félelme sem.³

Salgó László szerint egyre szélesebb körben ismert és használt fogalom a biztonság, amely a legtágabb értelemben a zavarmentes létet jelenti. A közbiztonság objektív oldalról veszélyektől, bántódásoktól mentes zavartalan állapotot jelent. A biztonság olyan produktum, amelyet az állami szervek, intézmények esetenként magánszemélyek és szervezetek termelnek, amelyek végső állapota a háborítás mentes lét, a fogyasztók pedig az állampolgárok. A közbiztonság szubjektív oldalról annak tudati érzése, hogy biológiai létünk, testi épségünk, vagyonunk, szabadságunk mások – mindenki – által tiszteletben van tartva, azt nem bántják, nem sértik, nem veszélyeztetik. Az objektív és szubjektív biztonsági szint mérésének nincsenek egzakt, minden esetben hasznosítható mutatói. A szintet nem mérni, hanem minősíteni lehet és kell, amelyben prioritást kell kapnia a szubjektív biztonságérzetnek.⁴

E megállapítás értelmében szintén egy olyan állapotról beszélünk, mikor a biztonságot, közbiztonságot említjük, ami teljes mértékben, nagy valószínűséggel soha nem lesz

³ Barabás Tünde – Irk Ferenc – Kovács Róbert – Klaus Sessar: Félelem, bűnözés és bűnmegelőzés Európa öt nagyvárosában. OKRI, Budapest 2005. 150-151. o.

⁴ Nagy: i. m. 27. o.

elérhető, hiszen ahogy Salgó László is mondta, a biztonság tulajdonképpen mindenféle zavartól, veszélytől, bántódástól mentes állapot, aminek megvalósulása lássuk be szinte elképzelhetetlen a világ bármely szegletét is nézzük. Ezt a megközelítést alapul véve, a biztonságra úgy kell tekinteni, mint egy termékre, amelynek előállítói a különböző állami szervek és magánszemélyek, és ez a „termék” akkor lesz tökéletes és hibátlan, ha a fogyasztók, azaz az állampolgárok egy teljesen békés, mindenféle háborítástól mentes életet élhetnek. Ebből következik, hogy magát a közbiztonságot nem lehet csupán adatokkal, statisztikákkal mérni és kimutatni, hiszen azt, hogy adott helyen és időben a biztonság megvalósult-e, minden személy máshogy és sajátosan érzékeli és észleli. Kijelenthetjük azt is, hogy a közbiztonság egy olyan terület, amibe érdemes beruházni, mivel a mindenkori politika számára fontos üttőkártya lehet az, hogy az állampolgárok lássák azt, hogy az éppen aktuális hatalom hatásos közrendvédelmi programokat valósít meg és tetemes forrásokat áldoz arra, hogy az emberek biztonságban érezhessék magukat, hiszen ez egy olyan kiemelkedő kérdés, ami a társadalom szempontjából meghatározó jelentőséggel bír.

Most, hogy a közrend és a közbiztonság fogalmáról sikerült némiképp tisztább képet kapnunk, nézzük, hogy maga a rendészet kifejezés mit takar. Fontos, hogy megértsük a rendészet jelentését, hiszen rendészet nélkül maga a közrend és a közbiztonság sem lenne megvalósítható. A rendészet a modern államban az a közigazgatási tevékenység, amelynek társadalmi rendeltetése a jogellenes emberi magatartásokból keletkező veszélyek elhárítása. Az alábbi meghatározásból talán némi magyarázatot igényelhet, hogy mit is jelent maga a veszély. A veszély nem más, mint egy állapot, amelyben a társadalom által értéknek elismert anyagi és szellemi javakat sérelem fenyegeti. Ez a sérelem megnyilvánulhat a javak teljes megsemmisülésében, vagy értékük csökkenését is jelentheti, de akár értékgyarapító képességük elvesztését is magában foglalhatja.⁵

A közbiztonsági politika fontos részét képezi a jogi szabályozás. Kriminológiai területei után érdemes áttekintenünk olyan az – új büntető törvénykönyvünk (Btk.) hatálybalépésével – módosuló jogintézményeket, amelyek a szubjektív biztonságérzetre

⁵ Finszter Géza: A rendészet átalakulásának húsz esztendeje (1988–2008). 2. o.

http://www.politikaievkonyv.hu/online/mp20/1-11_finszter.html (2014. 03. 10.)

legnagyobb hatást gyakorolják. Számos – különösen a büntetőjog területén – felmerülő jogi kérdés⁶ kisebb vagy nagyobb mértékben foglalkoztatja a lakosságot. Új Büntető Törvénykönyvünk előkészítése során a büntethetőségi korhatár leszállítása, valamint a jogos védelmi helyzet körének szélesítése kapott nagyobb figyelmet. Könnyű érthetőségük folytán a közvélemény széles köre alakított ki álláspontot a változásokról, a büntetőjogászok és a kriminológusok pedig komoly kritikával illették. Aktualitása még érdekesebbé teszi e módosítások közelebbi vizsgálatát. Büntetőjogi eszközök nem alkalmasak a bűnözés befolyásolására, a közbiztonság javítására, ennek ellenére – úgy tűnik legalábbis – hogy a jogalkotó egyre gyakrabban hívja segítségül kriminológiai, rendészeti és neveléstudományi problémák megoldására.

III. A közbiztonság javításának jogi tévútjai: a jogos védelem és a büntethetőségi korhatár

III.1. A jogos védelem

A jogos védelem intézmények behatóbb vizsgálata több szempontból is indokolt. Ahogy Tóth Mihály közvetlenül az új Btk. elfogadása előtt fogalmazott: „A büntethetőségi akadályok rendszere forrong”.⁷ A jogos védelem kérdésköre azóta is „forrong”, immár a tekintetben, hogy komoly kritikák érik a jelenlegi szabályozását. Ez a jogintézmény a szakmán kívüliek számára könnyen érthető⁸ és az állami erőszak monopóliumának áttörését engedi, komoly hatást gyakorolva a közbiztonságérzet szubjektív és objektív oldalára egyaránt, így vizsgálata témánk szempontjából nélkülözhetetlen.

⁶ Meg kell jegyezni, hogy tanulságos lehet további a biztonságérzetre ható, közvélemény által leginkább „felkapott” jogi témák vizsgálata (elég csak megemlíteni az előzetes letartóztatás maximum időtartamának eltörlését a legsúlyosabb bűncselekmények elkövetésével gyanúsítottak esetén). A tanulmány keretei azonban nem adnak lehetőséget ilyen széleskörű vizsgálódásra, de nem is célunk ez.

⁷ Tóth Mihály: Néhány szempont a jogos védelem körében zajló vitához. Büntetőjogi szemle 2012/1. szám. 24. o.

⁸ Petrovics Aletta: A jogos védelem intézmények vizsgálata, különös tekintettel az új szabályozás és az élethez való jog kapcsolatára. In: Új Büntető Törvénykönyv. Hagyomány és megújulás a büntetőjogban (szerk. Hack Péter). ELTE Bibó István Szakkollégium, Budapest 2013. 163. o.

III.1.1. Történeti áttekintés

Bizonyos keretek között ősidők óta elismert a védelmi tevékenység jogossága olyan jogtalan támadással szemben, amely személyt vagy annak vagyonát érinti. Ennek oka, hogy az államhatalom nem képes jelen lenni minden bűncselekménynél, ezért – ahogy fentebb is említettük már – törést enged az állami erőszak monopóliumán. A jog őskorában a magánbosszú intézménye jóval szélesebb körben érvényesülhetett, mint a ma ismert jogos védelem. Az államhatalom gyengeségéből adódóan a jogtalan támadás elhárításán túl, a szankcionálás is a sértett, illetve szűkebb közösségének a kezébe került. Az Ószövetség, Solon törvényei és a XII táblás törvények is tartalmazzak utalást arra a jogtételre, mely szerint megvan a lehetősége a védekezőnek, hogy az éjszaka támadó tolvajt büntetlenül megölhesse.⁹ A római jogászok kazuisztikus szemlélete a büntetőjog terén is érvényesült. Büntetést kizáró okként ismerték a jogos védelem eseteit a „vim vi repellere cuique licet” elv alapján, általános szabályt azonban nem alkottak. Esetenként kellett eldönteni, hogy az adott helyzetben a védekező joggal tanúsított-e diszpozíciószerű magatartást.¹⁰ A középkori jogfejlődést meghatározó kánonjog e téren is jelentős hatást gyakorolt.¹¹ A keresztényi erkölcsi értékrendnek megfelelően ekkor vált az önvédelem jogos védelemmé. Nemcsak hogy lehetősége volt az egyénnek mások életének védelme, hanem egyenesen kötelezettségként fogalmazták meg.¹² A középkori itáliai jogtudomány pedig lefektette a modern jogos védelem alapjait (közvetlenül fenyegető támadás már elég a jogos védelemhez, túllépés önálló fogalomává vált).¹³ Hazánkban elsőként Szent István törvényei tartalmazzak utalást a jogos védelemre, Werbőczy Hármaskönyve pedig már részletes szabályozást nyújt. Az 1791/1792. évi, valamint az 1825-27. évi javaslatok nem határozták meg feltételeit és tartalmát, csak utaltak rá, mint szokásjogi intézményre. Ezzel a szabályozási módszerrel szakított a 1843. évi javaslat, amely szinte kazuisztikus módon fogalmazza meg lényegi elemeit. Első büntetőkódexünk (1878. évi V. tc.) a mai szabályozáshoz nagyon hasonló

⁹ Ujvári Ákos: A jogos védelem megítélésének új irányjai. Ad Librum, Budapest 2009. 11. o.

¹⁰ Zlinszky János: Római büntetőjog. Nemzeti Tankönyvkiadó, Budapest 1995. 36. o.

¹¹ Ujvári: A jogos védelem megítélésének új irányjai. 12. o.

¹² Mészáros Ádám Zoltán: Az élethez való jog a jogellenességet kizáró okok tükrében. Jogelméleti Szemle 2013/1. sz. 99. o.

¹³ Degré Lajos: A jogos védelem az anyagi büntetőjogban. Pestvidéki Nyomda, Vác 1910. 48-49. o.

módon megfogalmazva, a jogtalanságot kizáró okok között helyezi el a jogos védelmet.¹⁴

III.1.2. Jogi természete, feltételei

A jogos védelem büntethetőséget kizáró okok közé tartozik, a cselekmény a társadalomra veszélyességet zárja ki. A jogos védelem esetén - természetéből adódóan – a támadással szemben mindig egy védekező tevékenység áll. Az alábbi kritériumoknak kell megfelelni ahhoz, hogy a védelmi helyzet jogosságát a bíróság megállapítsa:

1. Jogtalan, aktív emberi magatartással megvalósuló, közvetlen, befejezetlen támadás
2. A védelmi tevékenység akkor jogos és megengedett, ha a támadás elhárításához szükséges és azzal arányban álló.¹⁵ A törvény szövege jogos védelmi helyzet feltételül szabja, hogy az elhárító magatartás szükséges legyen, azonban annak fogalmát nem határozza meg. Nem rendelkezik továbbá a jogalkalmazói gyakorlatban használt arányosság követelményéről sem.¹⁶ Ellentmondó értelmezések alakultak ki e két fogalom kapcsán: egyik felfogás a szükségesség részfeltételének tartja az arányosságot, míg a másik – ítélkezési gyakorlatban is elfogadott – nézet szerint két külön kezelendő fogalmakról van szó: ha a védekező cselekménye a szükségesség próbáját kiállta, csak ezt követően lehet arányossági szempontból megvizsgálni.¹⁷ Ujvári alkotmányellenesnek tartja¹⁸, hogy a védekezőt törvényben nem meghatározott, tehát többlet követelményt támaszt a bírósági gyakorlat. Tóth Mihály véleménye szerint nem aggályos arányossági feltételt szabni a jogos védelem körében egészen addig, amíg az arányosságnak esetleg a szükségességen túlmutató jelentőséget nem szabnak. Ilyen döntésre azonban – amikor tehát szükségesség tesztjén a védekező cselekménye átment, arányosságin pedig megbukott – Tóth Mihály szerint nem volt példa a magyar

¹⁴ Ujvári: A jogos védelem megítélésének új irányai. 13-15. o.

¹⁵ Balogh Ágnes: Büntetőjog I. Általános rész. Dialóg Campus Kiadó, Budapest-Pécs 2013. 130-136. o.

¹⁶ Petrovics: i. m. 169.-171. o.

¹⁷ Belovics Ervin: A büntetendőséget kizáró okok. HVG-ORAC Lap- és Könyvkiadó Kft., Budapest 2009. 122-123. o.

¹⁸ Ujvári: A jogos védelem megítélésének új irányai. 99-117. o.

bírói jogalkalmazásban.¹⁹

III.1.3. Legutóbbi változások a jogos védelem terén

A Csemegi-kódex az 1978. évi Btk.-hoz – így a jelenleg hatályoshoz is - nagyon hasonló módon fogalmazta meg a jogos védelem szabályait.²⁰ 2009. évi LXXX. tv. elfogadásával a jogalkotó a jogos védelmi helyzet kiszélesítésének útjára lépett, abból az alapelvből kiindulva, hogy a jogtalan támadás elhárításának kockázatát a jogtalan támadónak kell viselni és a megtámadott elhárító cselekményét méltányosan kell megítélni.²¹ A 2012. évi C. törvény pedig tovább bővítette a jogos védelem körét. A 4/2013. számú büntető jogegységi határozat három jogos védelmi kategóriát nevez meg a törvényi szabályozás alapján.

III.1.3.1. 22. § (1) bekezdés

Jogos védelem „alap” helyzetének nevezhetjük a Btk. 22. § (1) bekezdése szerinti szabályt, ugyanis a három jogos védelmi kategória közül ez rendelkezik a legrégebbre nyúló előzménnyel. Fogalmaink szerint is ezt tekinthetjük klasszikus jogos védelmi helyzetnek.

1. A 2009. évi novella hatályba lépése előtt, ha az ijedtség vagy menthető felindulás nem zárta ki teljesen a szükséges védekezés mértékének felismerését a védekező büntethető volt, igaz a „rendesnél” enyhébb mértékben.²² A 2009. augusztus 9-től hatályos szöveg úgy rendelkezett, hogy: „Nem büntethető az sem, aki az elhárítás szükséges mértékét ijedtségből vagy menthető felindulásból túllépi”.

2. A 2009. évi LXXX. tv. megszüntette továbbá azt a 15. irányelven alapuló bírói gyakorlatot, amely kitérés kötelezettséget írt elő hozzátartozókkal, súlyosan ittas

¹⁹ Tóth: Néhány szempont a jogos védelem körében zajló vitához. 27. o.

²⁰ Ujvári: A jogos védelem megítélésének új irányai. 15. o.

²¹ Balogh: i. m. 137. o.

²² Részletesen ld. Ujvári Ákos: Gondolatok a kitérés (menekülési) kötelezettségről. Belügyi Szemle, 2012/1. sz. 84-94. o.

személyekkel valamint elmebetegekkel szemben. Bár a hozzátartozókra és elmebetegekre vonatkozó kitérés kötelezettség erkölcsi és morális szempontból érthető, egyes vélemények szerint a bírói jogalkalmazás alkotmányellenes és contra legem értelmezési gyakorlatot folytatott, amivel megsértette a nullum crimen sine lege elvet. Ennek az állapotnak vetett véget a jogalkotó azzal, hogy expressis verbis kimondta, hogy a megtámadott nem köteles kitérni a jogtalan támadás elől.²³

III.1.3.2. A megelőző jogos védelem – 22. §

A 2009-es novella bevezette a megelőző jogos védelem intézményét. Ilyenkor az elhárító cselekményt a megtámadott nem személyesen fejt ki, hanem egy védelmi eszközt használ egy olyan jövőbeli jogtalan támadás megelőzésére, amely a védekező vagy más személye vagy javai ellen irányulhat. Három szigorú konjunktív feltétel megléte esetén a jogtalan támadás elhárítója nem büntethető. Feltételei:

- a. a védelmi eszköz alkalmazása nem lehet az élet kioltására alkalmas
- b. a védelmi eszköz alkalmazása folytán a jogtalan támadó szenvedjen sérelmet
- c. a védekezőnek a sérelem elkerülése érdekében mindent meg kell tennie, ami az adott helyzetben

tőle elvárható.²⁴

III.1.3.3. A 2012. évi C. törvény – a szituációs jogos védelmi helyzet bevezetése

2012. június 25.-én a magyar Országgyűlés elfogadta a 2012. évi C. törvényt, Magyarország új büntető törvénykönyvét. Az előző Btk.-hoz képest újdonság, hogy a törvényhozó felállított egy vélelmet:

„(2) A jogtalan támadást úgy kell tekinteni, mintha az a védekező életének kioltására is irányult volna, ha

- a) azt személy ellen

²³ Tóth: Néhány szempont a jogos védelem körében zajló vitához. 26. o.

²⁴ Balogh: i. m. 137-138. o.

aa) éjjel,
 ab) fegyveresen,
 ac) felfegyverkezve vagy

ad) csoportosan
 követik el,

b) az a lakásba

ba) éjjel,

bb) fegyveresen,

bc) felfegyverkezve vagy

bd) csoportosan

történő jogtalan behatolás, vagy

c) az a lakáshoz tartozó bekerített helyre fegyveresen történő jogtalan behatolás.”

Ennek a megdönthetetlen vélelemnek a felállításával a jogalkotó jelentősen leszűkítette a bírói mérlegelés lehetőségét.²⁵ A miniszteri indokolás szerint a súlyos, erőszakos bűncselekmények elleni hatékonyabb fellépés biztosítása miatt van szükség a jogos védelmi helyzet kiszélesítésére, ugyanis vannak olyan esetek, amikor a jogtalan támadás oly módon történik, hogy a megtámadott joggal feltételezheti, hogy a támadás az élete ellen irányult, és ilyenkor már a jogtalan támadás körülményei megteremtik a lehetőséget a védekezés szükséges mértékének a túllépésére. Ezekben az esetekben – mondja az indokolás - a bíróságnak nem kell vizsgálnia a szükséges mérték kérdését. Ezzel kapcsolatban azonban a 4/2013. számú büntető jogegységi határozat egyértelműen leszögezi, hogy:

Éppen a 22. § (1) bekezdésének rendelkezésével azonos szóhasználatból következik, hogy a jogos védelemnek e kiemelt és megdönthetetlen vélelemmel összekapcsolt esetei is kivétel nélkül feltételezik a jogtalan támadás megvalósulását. E fogalommal kapcsolatban mindazt vizsgálni kell, amely a 22. § (1) bekezdése során sem mellőzhető. A jogtalan támadás rendszerinti erőszakossága és az elhárítás kényszerűsége ezekben az esetekben is előfeltétele a védekezés jogszerűségének.

²⁵ Tóth: Néhány szempont a jogos védelem körében zajló vitához. 30. o.

III.1.5. Az új szabályozás kritikája

Tóth Mihály által említett jogszabály-szerkesztési hibákon túl jelentős támadások keresztüzébe került a szabályozás tartalmi oldala is.²⁶ Egyrészt a menthető felindulásra és ijedtség miatti túllépésre vonatkozó rendelkezéssel, másrészt a jogalkalmazás által kialakított gyakorlat segítségével eddig sem volt probléma az, amit a törvény a vélelem felállításával kívánt „megoldani”. Jogos védelem körében eddig felmerült valódi kérdésekre ez az új szabályozás nem ad választ (pl. szükségesség-arányosság kapcsán kialakult vita eldöntésével és a jogtalan támadás fogalmának pontosításával vagy helyettesítésével is adós marad)²⁷, alkalmas azonban a közvélemény igényeinek kielégítésére, ezen keresztül a szubjektív biztonságérzet erősítésére. Ezt leszámítva felesleges, mert a – kreált - problémák megoldására hivatott vélelem, több kárt okoz, mint amennyit használ (csekély előnye talán a már említett lakosság biztonságérzetére gyakorolt hatása valamint a bizonyítás egyszerűsítése). Ellenben igencsak leszűkíti a bírói mérlegelés körét, és eltérő eseteket azonosként rendel kezelni. Ha a vélelem alkalmazásának feltételei fennállnak a bíróságnak kötelezően meg kell állapítani a jogos védelmi helyzetet. Petrovics Aletta tanulmányában két - szándékoltan abszurd - fiktív helyzetet ír le, szemléltetve azt, hogy az új szabályozás milyen széles teret enged a joggal való visszaélés lehetőségére.²⁸ Annak ellenére, hogy egyes esetekben ez a visszaélés egyértelműen megállapítható, a jogalkalmazó kezében nincs korrekciós eszköz, és meg kell állapítania a büntetendőség kizártságát. Azzal, hogy a szükségesség mértékét (egyes vélemények szerint az arányosságot) a bíróságnak nem kell vizsgálnia, épp egy olyan esetben zárja ki a bírói mérlegelés lehetőségét, amelyben nélkülözhetetlen az egyéniesítés, pont az ilyen elvont fogalmak esetében – mint a szükségesség - van kiemelkedő szerepe a jogalkalmazásnak, hogy megtöltse az absztrakt szabályokat az egyedi ügy tényállása szerinti tartalommal. Egyes szerzők a vélelem teljes elhagyását javasolják²⁹, míg mások teret engednének a bírónak abban a

²⁶ Tóth: Néhány szempont a jogos védelem körében zajló vitához. 30. o.

²⁷ Petrovics: i. m. 188. o.

²⁸ Petrovics: i. m. 180-182. o.

²⁹ Tóth: Néhány szempont a jogos védelem körében zajló vitához. 30. o.

tekintetben, hogy a vélelem megdönthető legyen, ha egyéb körülmények ezt indokolják.³⁰

A jogforrási hierarchiában egy szintet feljebb lépve és megvizsgálva Alaptörvényünk, új elemként értékelhető, hogy a jogos védelem alapjogi szinten szabályozást nyert.³¹

Hasonlóan a büntető törvénykönyvünknel elmondottaknál, itt is igaznak tartom, hogy elsősorban a közvélemény igényeinek kielégítését és a jogos védelem fontosságának hangsúlyozását szolgálja, nem pedig jogfejlődést reprezentálja ez a nóvum.

III.2. A büntethetőségi korhatár leszállításának kérdése

A 2012. évi C. tv. elfogadása - a jogos védelem mellett - egy másik büntethetőséget kizáró (korlátozó) ok szabályainak változását hozta. Az új Btk. egyes súlyos, személy elleni bűncselekmények (emberölés [160. § (1)-(2) bekezdés], az erős felindulásban elkövetett emberölés [161. §], a testi sértés [164. § (8) bekezdés], a rablás [365. § (1)-(4) bekezdés] és a kifosztás [366. § (2)-(3) bekezdés]) esetén a büntethetőségi korhatárt 12. életévben határozta meg, feltéve, ha az elkövető rendelkezett bűncselekmény következményeinek felismeréséhez szükséges belátással. A jogalkotó az alábbi indokkal támasztotta alá a változtatás szükségességét:

„Az ilyen bűncselekményt megvalósító gyermekkorú magatartásából ugyanis arra lehet következtetni, hogy megfelelő segítség hiányában nem lesz képes a későbbiekben a társadalomba való beilleszkedésre és a törvénytisztelő életmódra, ezért a speciális prevencióhoz mindenképpen szükséges a büntetőjog eszközeinek igénybevétele.” (Miniszteri indokolás) Kőhalmi László ezzel kapcsolatban kifejti, hogy az új Btk. miniszteri indokolása ellentmondásos. A büntetőjog eszközei nem alkalmasak (speciális) preventív hatást kifejteni, épp ellenkezőleg: a büntetés-végrehajtási intézetek a bűnözők

³⁰ Petrovics: i. m. 189. o.

³¹ Mészáros: i. m. 97. o.

Meg kell azonban jegyezni, hogy lényeges változást nem hozott, mert az Alaptörvény visszautal a Btk.-ra, mint részletező jogszabályra.

„akadémiája”.³² Az új Btk. kapcsán egyike volt azoknak a változásoknak, amelyet a legnagyobb közérdeklődés kísért.

Gyurkó Szilvia az utóbbi évtizedek büntetőjogilag leitatottabb területének tartja a büntethetőségi korhatár kérdéskörét. Számos tanulmány jelent meg a korhatár leszállítását támogató és ellenző szerzőktől. Míg előbbieik „kis szörnyeteget” látnak a gyermekkorú bűnelkövetőkben és felelősségre vonásuk lehetővé tétele egy társadalmi és politikai igényt elégítene ki, addig az utóbbiak elsősorban nem (vagy egyáltalán nem) jogi problémának tartják, így annak kezelésére a törvényhozás képtelen.^{33 34} Ismételten hangsúlyozni kívánjuk, hogy a közvélemény és a szubjektív biztonságérzet kiemelten fontos tényező a büntetőpolitika (és egyébként jogszabályok) kialakításakor, mert a jog nem lehet az élettől (az emberektől) elrugaszkodott, különben nem képes hosszú távon betölteni funkcióját. Míg azonban a jogos védelem körében – ahogy fentebb részletesen kifejtettük - jogalkotó egy a közvélemény számára népszerű, ám visszaélésre lehetőséget adó és könnyen kontraszelekcióhoz vezető szabályozást fogadott el, büntethetőségi korhatár esetén a közérdek fiatalkorú bűnözéssel kapcsolatos – egyébként teljesen jogos – aggodalmaira, félelmeire elsősorban nem a jog (különösen nem pedig a büntetőjog) hivatott reagálni.³⁵

Hornyák Szabolcs tanulmányában rámutat, hogy milyen sokoldalú összetevők állnak a fiatalkorú bűnözés hátterében. Ilyenek az egyénben rejlő okok, a mikro- és makro környezeti hatások.³⁶ Jogi szabályozás semennyire nem vagy csak közvetve és csekély mértékben befolyásolhatja a bűnözés alakulását. Egyetértünk tehát Gyurkó Szilvia álláspontjával, miszerint a gyermekvédelmi szektor személyi és tárgyi feltételeinek fejlesztésére indokolt elsősorban hangsúlyt helyezni, nem pedig a büntethetőségi

³² *Kőhalmi*: i. m. 88. o.

³³ *Kőhalmi*: i. m. 90. o.

³⁴ *Gyurkó Szilvia*: A gyermekkor határának kérdése (Észrevételek Benczúr Csaba Tények és gondolatok a gyermekbűnözésről című tanulmányával kapcsolatban). *Ügyészek Lapja* 2007/2. sz. 25–29. o.

³⁵ Részletesen ld. *Tóth Mihály*: Egy büntetőjogász gondolatai a „Vox Populi” oldalvizen. <http://ujbtk.hu/dr-toth-mihaly-egy-buntetojogasz-gondolatai-a-vox-populi-oldalvizen/> (2014. 03. 10.)

³⁶ *Hornyák Szabolcs*: A gyermekkorúak bűnözése és megelőzésének lehetőségei. 130-134. o. <http://www.pecshor.hu/periodika/2003/hornyak.pdf> (2013. 03. 10.)

korhatár leszállítására.³⁷ Hornyák Szabolcs továbbá kifejti, hogy sajnos egyre gyakrabban előfordul, hogy a család – elmúlt évtizedekhez képest legalábbis – kevésbé tudja betölteni értékközvetítő funkcióját, így ennek feladata az általános iskolára hárul, mely több-kevesebb (inkább kevesebb) sikerrel veszi ezeket az akadályokat.³⁸ Az általános iskolai tanulmányait általában 14 éves korban fejezik be a tanulók, ennek fényében még kevésbé indokolt olyan büntetési korhatár megállapítása, amikor az általános iskola még nem fejthette ki teljes hatását a gyermekekre.

IV. Az önkormányzatok és civil szervezetek jelentősége a közbiztonság terén

A közbiztonság megvalósításában, mint ahogy az már korábban említésre került, a legnagyobb szerep talán a rendőrségre hárul, azonban világossá kellett, hogy váljon az, hogy a rendőrség és a különböző rendvédelmi szervek egymaguk nem képesek sem vidéken sem a nagyvárosokban megteremteni a közrendet. A politikai erőknek mind országosan, mind területi szinten elemi érdekük a romló közbiztonság elleni harc. Ezért az önkormányzatoknak rá kellett ébredniük, hogy ha azt szeretnék, hogy a lakosság biztonságban érezhesse magát, akkor ahhoz az ő támogatásukra is szükség van. Napjainkban az önkormányzatok szerepe és törvényi felelősségük egyre növekszik ezen a téren. Hiába az államé a meghatározó szerep a közbiztonság megteremtésében, a bűnözés elleni harcban és a bűnmegelőzésben az önkormányzatok egyre több felelősséget vállalnak, ami, ha belegondolunk egy természetes és elvárható folyamat, hiszen a lakosság jogos elvárása az, hogy a saját lakókörnyezetében biztonságban érezhesse magát, és mivel az állam nem képes tökéletesen belelátni adott régió vagy, ha a fővárost nézzük adott kerület sajátos problémáiba, akkor nyilvánvaló, hogy a lakosság az önkormányzattól fogja várni a megoldást. Az önkormányzatok szerepe a rendőrségi munka hatékonyságának javítása terén abban nyilvánul meg, hogy támogatásokat nyújtanak a rendőrségnek, ami alatt rendőrségi feladatok finanszírozását, javak biztosítását (gépjárművek, lakások) kell érteni, míg munkájukat

³⁷ Gyurkó: i. m. 25-29. o.

³⁸ Hornyák: i. m. 132-133. o.

úgy képesek ellenőrizni, hogy évente beszámoltatják az adott rendőrkapitányt a közgyűlés előtt.

Az önkormányzatok mellett a civil lakosság érdeke is, hogy a saját környezetükben elősegítsék a saját biztonságuk megteremtését, ehhez pedig mind vidéken, mind a városokban megjelent a civil önvédelem gondolata az 1980-as évek végén, illetve a '90-es évek elején, egyfajta polgárőrség jött létre. A bűnözéssel szemben rendkívül fontos a lakosság együttműködése, ezáltal javulhat a lakosok biztonságérzete. A civil szervezetek közül napjainkban a polgárőrség bír a legjelentősebb szereppel, feladatuk kiemelkedő többek között a megelőzésben, az iskolák, parkok, közterületek védelmében. A polgárőrség és a rendőrség közötti együttműködés a lakosság szempontjából akkor észrevehető a legjobban, amikor a közterületeken vegyes, rendőrből és polgárőrből álló járőrpárost láthatunk, azonban a polgárőrök önállóan is részt vesznek a közrendvédelemben, illetve ha a rendőrségnek szükségük van a segítségükre, bármikor számíthatnak rájuk. Egy 2008-as adat szerint kétezer településen több mint kilencvenezer polgárőr vesz részt a közbiztonság javításában.³⁹ Csak összehasonlításképpen napjainkban hozzávetőleg a rendőrség teljes létszáma negyvenezer fő, és természetesen ennek csak egy része az, aki közterületi szolgálatot lát el.

A polgárőrségről szóló 2006. évi LII. törvény 1. § értelmében: „A polgárőrség [...] az ország közrendje és közbiztonsága fenntartásának segítésében, a határőrizetben, a környezet- és természetvédelemben, a veszélyhelyzetek megelőzésében és kezelésében, a társadalmi bűnmegelőzésben való lakossági részvételben, illetve az önkormányzatok és a lakosság közötti bizalom erősítésében, továbbá a helyi közbiztonság közösségi védelme érdekében a lakosok közösségei által meghatározott feladatok ellátásában közreműködő, az egyesülési jog alapján létrejött társadalmi szervezet, illetve ilyen szervezetek szövetsége.” Az idézett törvényszövegből kitűnik, hogy a szervezet legfontosabb célja az, hogy a közösségek biztonságának érdekében megvalósuló

³⁹ Barabás – Irk – Kovács – Sessar: i. m. 99-103. o.

tevékenységekben szerepet vállaljon, illetve a lakosság és az önkormányzatok között egyfajta kapocs legyen.⁴⁰

Budapesten és a többi nagyvárosban a polgárőrség mellett a közrend védelmének érdekében működnek egyéb, a rendőrségen kívüli szervezetek is. Budapesten ilyen például a közterület-felügyelet, és több városban működik városőrség is. A közterület-felügyelet önkormányzati intézményként, az utcák, közterületek és tömegközlekedési eszközök rendeltetésszerű használatáról gondoskodik. A közterület-felügyelők jogosítványait a nemrégiben bekövetkezett jogszabály változások jelentősen kibővítették, többek között használhatnak kényszerítőeszközöket, így a rendőrségi munka segítségével is hatékonyabban képesek működni.

A leírtakból következik, hogy az önkormányzatok érdeke egy élhető, jó közbiztonságú település vagy nagyváros megteremtése, hogy ezáltal a lakosságot ott tartsák, és ne adjanak okot arra, hogy a közbiztonság rossz állapota miatt hagyják el lakhelyüket, hiszen ez egyfajta kudarc lenne az önkormányzatok szempontjából. Egy bizonyos szint felett ugyanakkor az is cél lehet, hogy ne csak ott tartsák az embereket, hanem oda is csábítsák őket turisztikai vagy letelepedési célból, ez azonban nem kis feladat. Ennek a feladatnak a végrehajtásához pedig leginkább a rendőrség segítségére van szükség, ám főként emberanyag tekintetében a lehetőségek meglehetősen szűkösek, és a korábbiakban említett polgárőrség vagy közterület-felügyelet sem képes akkora erővel hatni a közbiztonságra, mint a rendőrség. Kisebb településeken látványosabban képesek pótolni a rendőri jelenlét hiányát, de a nagyvárosokban már kevésbé, így tehát rendőri erő híján sok helyen más megoldást kell találni a közbiztonság javítására. Egy ilyen megoldás lehet a térfelügyelő kamerák telepítése.

⁴⁰ Korinek László: Kriminológia I-II. Kötet. Magyar Közlöny Lap- és Könyvkiadó, Budapest 2010. 505-597. o.

V. A térfigyelő rendszerek szerepe és jelentőségük a bűnmegelőzésben és a bűnfelderítésben

A közterületi térfigyelő rendszereket állami támogatásokkal, a közbiztonság, a bűnmegelőzés és a bűnesetek felderítésének érdekében telepítik. A statisztikai adatokból kitűnik, hogy a kameráknak köszönhetően egyes bűncselekmény típusok száma az elmúlt években csökkenő tendenciát mutatnak, emellett pedig a felderítésük hatékonysága is növekedni látszik. Ugyanakkor Magyarországon még nem készült egyetlen felmérés vagy tanulmány sem, ami azt mondaná ki, hogy ott, ahol telepítettek térfigyelő kamerákat, a telepítés előtti állapothoz képest csökkent a bűnözés. Ezzel szemben több külföldi országban, például Németországban vagy Angliában készült tanulmányok eredményei azt mutatták, hogy voltak olyan kamerák által megfigyelt területek is, ahol nemhogy csökkent volna, hanem növekedett a bűnözés. Ez tehát a kamerák hatékonyságát erőteljesen megkérdőjelezi, de természetesen nem lehet kétségbe vonni, hogy egyes területeken, ahol már telepítettek ilyen rendszereket igenis van pozitív hatásuk a kameráknak a közbiztonság szempontjából. Ezek a tanulmányok inkább azt a következtetést engedik levonni, hogy a kamerák azokon a helyeken, ahol telepítésükre sor került ugyan képesek bűnmegelőző, visszatartó hatást gyakorolni, de ezzel együtt nem csak megelőzik, hanem adott pontról át is helyezhetik a bűnözést.⁴¹

Azonban most maradjunk hazánkban és azon belül is a fővárosban, Budapesten, ahol az aluljárókat górcső alá véve kiderül, hogy ezeken a helyeken a legjellemzőbb bűncselekmények a zsebtolvajlás, a dolog elleni erőszakkal elkövetett lopás, a rablás és a prostitúció köré csoportosuló cselekmények. Emellett az aluljárókban a hajléktalan-kérdés is rengeteg problémát felvet. Az állampolgárok a fedél nélküli személyekkel együtt járó kellemetlenségeket is egyre nehezebben tolerálják, konkrétan a velük járó szagokat, hordozott betegségeiket és a fertőzésveszélyességüket. A hajléktalanok miatt az aluljárók állapota leromlott, szennyezetté váltak, és a sokszor ittas, agresszívan viselkedő, erőszakos, az aluljárókat életvitelszerűen lakóhelyként használó személyek riadalmat keltettek az arra közlekedő állampolgárokban. Az önkormányzatokra és a

⁴¹ Gyovai Erika: „A térfigyelő rendszerek telepítésének szempontjai, hatásuk a közbiztonságra” c. kézirat. Nemzeti Közszolgálati Egyetem Rendészettudományi Kar, Budapest. 2. o.

rendőrségre egyre nehezedő nyomást gyakoroltak ezek a problémák, amiknek orvoslására 2009. júliusában, Tóth Gábor r. dandártábornok, volt budapesti rendőrfőkapitány intézkedést hozott, miszerint 19 fővárosi aluljáró rendjét hagyományos posztos rendőri szolgálattal, egyébként pedig visszatérő ellenőrzéssel biztosítsa. Ez az intézkedés eredményesnek is látszott, azonban csak addig, amíg a rendőrök a helyszínen tartózkodtak, ugyanis a mozgóőr távozása után a jogsértésekre vonatkozó bejelentések megszorodtak, viszont létszám hiányában a folyamatos rendőri jelenlét nem volt biztosítható, így megszületett a gondolat arra vonatkozóan, hogy az aluljárókban térfigyelő rendszerek kerüljenek kiépítésre. Azokban az aluljárókban, ahol már kiépítésre került a rendszer, ott a javulás kézzelfogható és szemmel látható.⁴²

Hazánk után tekintsünk egy kicsit külföldre is, pontosabban az Egyesült Államokba, azon belül is San Franciscóba, ahol a Berkeley Egyetem kutatói arra a megállapításra jutottak, hogy a kamerák a súlyosabb bűncselekmények megakadályozására nem alkalmasak. Ezeken a területeken a kutatók szerint a kamerák nem voltak képesek teljesíteni a hozzájuk fűzött reményeket és a rendszer nem könyvelhetett el különösebben nagy sikert. "Nem találtunk bizonyítékot arra vonatkozóan, hogy a készülékek erőszakos cselekményeket akadályoztak volna meg. De ugyanígy nem volt egyetlen utalás arra vonatkozóan sem, hogy az eszközök miatt az adott területeken csökkent volna az erőszakos bűncselekmények száma. Az egyetlen pozitívum: a térfigyelő pontok 30 méteres körzetében 24 százalékkal csökkent a tulajdon elleni bűncselekmények száma"⁴³ - olvasható többek között a jelentésben. Ezekből is kitűnik, hogy a kamerák hatékonyságának megítélése megoszlik egyes területek és régiók között, de sok függ adott ország vagy város kultúrájától, társadalmától, lakosságától és gazdaságától is, tehát bizonyos felmérések alapján nem lenne bölcs döntés általános következtetéseket levonni a térfigyelő rendszerek hatékonyságáról. Az Egyesült Államok után Nagy Britanniát szemügyre véve a térfigyelő kamerák terén megállapítható, hogy a szigetországban egyetlen lakosról naponta körülbelül háromszáz felvétel készül és az

⁴² Nagy: i. m. 31-33. o.

⁴³ Magyar Tudományos Akadémia Közterületi Térfelügyeleti Tanácsadó Testület: A közterületi-térfelügyeleti rendszerek fejlesztésének és üzemeltetésének stratégiája. Budapest, 2009. 51-53. o.

ország csaknem 90%-át lefedi az óriási, közel 4,5 millió készülékből álló rendszer. Ezen belül is a fővárosban, Londonban hozzávetőleg több tízezer kamera működik a közterületeken, tömegközlekedési eszközökön és különböző létesítményekben. Ezen számadatok alapján nem meglepő, hogy a térfigyelő kameráknak, mindamellett, hogy segítenek a közbiztonság megteremtésében és sokat segítenek az emberek biztonságérzetének kialakításában, akadnak ellenzői is, akik szerint léteznek olyan eszközök és megoldások is, amelyek képesek lennének olyan jelentőségű szerepkört betölteni a közbiztonság terén, mint a kamerák, ugyanakkor kevésbé sértenék az emberek magánszféráját és személyes adatait. Ilyenek többek között a jobb közvilágítás, gyakoribb járőrözés vagy akár a biztonságos parkolók.

A felszerelt kameráknak legnagyobb jelentőségük talán a lakosság biztonságérzetének javításában mutatkozik, egyfajta bűnmegelőző szerepet tulajdonítanak nekik. Ezt a megállapítást az is igazolni látszik, hogy külföldi felmérések szerint, a még nem üzemelő, de már beszerelt kameráknak a megelőzés terén közel ugyanakkora hatásuk van, mint a már működő rendszereknek. Be kell látnunk, hogy ez a megállapítás egyáltalán nem meglepő, hiszen ha belegondolunk, egy potenciális bűnelkövető, aligha tudja, hogy adott kamera már működik-e vagy sem, viszont mivel azt észleli, hogy ott van, nagy valószínűséggel nem fogja ott és akkor a bűncselekményt elkövetni. Viszont kérdés az, hogy azt a bizonyos el nem követett bűncselekményt nem kísérli-e meg elkövetni máskor és egy olyan helyen, ahol nincs kamera? Ezt a kérdést nyilván nem tudjuk innen megválaszolni, viszont ami adott helyzetben a legfontosabb, hogy bizonyos helyen, bizonyos időben képes megakadályozni egy akár üzemen kívüli kamera is a bűncselekmény elkövetését⁴⁴

„A bűnözés komplex társadalmi jelenség, amely más társadalmi jelenségekkel összefüggésben létezik.”⁴⁵ Ebből az idézett szövegrészből is teljesen egyértelművé válik az, hogy nem attól függ egy bűncselekmény megvalósulása, hogy adott helyen van-e kamera, és maga a közbiztonság sem fog megvalósulni csupán attól, hogy térfigyelő

⁴⁴ Magyar Tudományos Akadémia Közterületi Térfelügyeleti Tanácsadó Testület: i. m. 51-53. o.

⁴⁵ Gönczöl Katalin – Korinek László – Lévai Miklós: Kriminológiai ismeretek, bűnözés, bűnözéskontroll. Corvina Kiadó, Budapest 1999. 120. o.

rendszerek kerülnek telepítésre, viszont ezek az eszközök egyéb intézkedésekkel összhangban képesek hozzájárulni a bűncselekmények felderítésének eredményességében és a bűnmegelőzésben is nagy a jelentőségük.

VI. Programok és tervek a közbiztonság javításának érdekében

A zéró tolerancia kifejezést napjainkban igen sokszor hallhatjuk az élet legkülönbözőbb területein, de most nézzük mit is jelent ez a kifejezés a rendvédelem, a közbiztonság terén. A zéró tolerancia annyit jelent, mint a tolerancia teljes nélkülözése mindenféle bűncselekménnyel szemben az egészen súlyosaktól kezdve bezárólag a kisebb súllyal bíró cselekményekig, szabálysértésekig. Korinek Lászlót idézve a zéró tolerancia azt jelenti, hogy „a törvény teljes szigorával fel kell lépni a kevésbé súlyos, de a polgárok biztonságérzetét és a közállapotokat igencsak rontó magatartások (közúti szélvédőmosás, falfirkálás, prostitúció, agresszív koldulás stb.) ellen. Így lehet mindenkihez eljuttatni a törvénytisztelet és a következetesség üzenetét, közvetve pedig – a betört ablakok példájára utalva – megelőzni a nagyobb társadalmi veszélyességű cselekmények bekövetkezését.”⁴⁶

Korinek László szavaiból kiindulva a zéró tolerancia jelentősége abban merül ki, hogy az állampolgárok és a lakosság számára nyilvánvalóvá kell tenni azt, hogy a rendvédelmi szervek nem csak azokat az eseteket kívánják felderíteni, illetve megelőzni, amelyek nagy horderővel bírnak, hanem a kisebb súlyú, de az emberek mindennapi életét megkeserítő cselekményeket és elkövetőiket is kiszűrik a szabályokat követő és a normákat betartó többség közül, ezzel javítva az emberek általános biztonságérzetét és megelőzve a súlyosabb bűnesetek elszaporodását.

A következőkben tekintsük át a zéró tolerancia hatékonyságát néhány külföldi nagyváros tapasztalatain keresztül. New Yorkban elsőként az 1990-es évek elején került bevezetésre a zéró tolerancia. A rendőrség előállította a közterületeken vizelőket, alkoholt fogyasztókat, szemetelőket, koldulókat, prostitúciót folytatókat, rongálókat és

⁴⁶ Korinek: i. m. 505-597. o.

más csekélyebb szabályszegések elkövetőit. New York városában a '90-es évek végén a bűncselekmények száma jelentős csökkenést mutatott. 1993 és 1999 között a súlyos bűncselekmények száma 44,3%-kal csökkent, ezen belül a gyilkosságok száma 60,2%-kal, az erőszakos közöszlések száma 12,4%-kal, a rablások száma 48,4%-kal, a betörések száma pedig 45,7%-kal. A számok alapján egyértelműen kijelenthetnénk, hogy a zéró tolerancia egy kiváló módszer a közbiztonság helyzetének javítására, azonban egyes kutatások ezt megkérdőjelezzik. Sampson és Raudenbush: *A közösségi terek szisztematikus vizsgálata: a rendzavarás új megközelítése a városi közösségekben* című, 1999-ben megjelent munkájukban Chicago 196 körzetében közel 23 000 utcarésről készült kamerafelvételek és 3500 lakossal készült interjú alapján vizsgálták, hogy milyen összefüggés van a látható köztéri rendzavarás magas aránya és a súlyos bűncselekmények előfordulása között. Az eredmények több külföldi nagyváros összehasonlítása után kimutatták, hogy míg Amszterdamban és San Franciscóban a rendzavarás igen nagy mértékben előforduló jelenség a közterületeken, mégsem jelenti azt, hogy az erőszakos bűncselekmények száma magasabb lenne, mint más nagyvárosokban, ahol az utcai rendzavarás kevésbé jelentős. Harcourt: *A rend illúziója* című munkája szerint a New York-ban bekövetkezett eredmények egyáltalán nem voltak példa nélküliek. Több amerikai nagyvárosban, például Houstonban, San Diegóban, Washington D. C.-ben és St. Louis-ban az emberölések számának csökkenése még látványosabb volt. A San Diegó-i rendőrség a zéró toleranciától teljesen eltérő programot alkalmazott a bűnözés visszaszorításának érdekében. Itt a lakók és a rendőrség közötti szorosabb együttműködésen volt a hangsúly, emellett a rendőri erők alkalmazását is csak a legszükségesebb mértékben valósították meg. A két város és a két eltérő program eredményességét, illetve hatását a leglátványosabban talán a következő adatok szemléltetik. 1990 és 1995 között a New York-i rendőrség állománya 39,5%-kal nőtt, emellett pedig a bűncselekmények száma 37,4%-kal csökkent, San Diegóban viszont a rendőri állomány mindössze 6,2%-os gyarapodás mellett, a bűncselekmények számának csökkenése szinte azonos a New York városában mért adatokkal, 36,8%. Ezek alapján kiderül, hogy a zéró tolerancia ugyan képes jótékony hatást kifejteni a közbiztonság alakulására, ugyanakkor a javuló eredmények más, a kisebb normaszegést elkövetők szempontjából kevésbé agresszív programmal is

elérhetőek. Az is látható, hogy egy-egy városban mért javuló bűnözési adatok nem biztos, hogy egy program miatt valósulnak meg, hanem a háttérben lehetnek társadalmi, gazdasági és egyéb okok is. Erre bizonyíték az, hogy bár a New York-i rendészeti felfogás a '90-es évek végén alig változott, az emberölések száma 1999-ben ismét növekvő tendenciát mutatott, mind városilag, mind pedig országos szinten.⁴⁷

Hazánkra visszatérve, egészen pontosan Budapestre, nézzük meg, hogy egy másik, a lakosság körében régóta népszerű elképzelés, a látható rendőrség modellje milyen hatást képes gyakorolni a közbiztonságra. Ez az elképzelés azon alapul, hogy a lakosság biztonságérzetének növelésében nagyban hozzájárul az, ha a lakóhelyükön szemmel láthatóan megnövekszik a rendőri jelenlét. Gondoljunk csak bele, mi is lehetne hatékonyabb megoldás az emberek szubjektív biztonságérzetének javításában, mint az, ha állandóan jól látható rendőri erők vigyáznak a környezetükre, értékeikre, javaikra és testi épségükre. Hiszen lehet kamerákat felszerelni, polgárőröket szolgálatba állítani, de az élő rendőri erőt jelenleg semmi sem képes hatékonyabban pótolni.

Budapest különböző kerületeiben a gyakorlatban is megfigyelték milyen hatást képes kifejteni az, ha adott helyen és időben az addigihoz képest jóval nagyobb rendőri erőt mozgósítanak a közterületek ellenőrzésére, védelmére. Kimutatható volt, hogy azon a helyen, ahol hirtelen megnövelésre került a rendőri erők létszáma, ott a rendőrök által foganatosított intézkedések száma is növekvő tendenciát mutatott. Azonban, ami kissé beárnyékolja az eredményeket az, hogy a különböző kerületekbe vezényelt rendőrök más településekről, vidékről kerültek oda, így motivációjuk adott terület közbiztonságának fenntartására viszonylag rövid idő alatt alábbhagyott, ezáltal hatékonyságuk is csökkent.⁴⁸ Ez a folyamat teljesen érthető abból a szempontból, hogy egy járőr, akinek az az igénye, hogy saját lakóhelyén, azon a helyen, ahol felnőtt, ahol élt, ott dolgozhasson és gyakorolhassa rendőri tevékenységét, az nem fog egy számára idegen területen olyan hatékonyan és motiváltan dolgozni, mint azon a helyen ahol ezt

⁴⁷ Sárosi Péter: Zéró tolerancia. Beszélő folyóirat, 2008/13. sz. 1-10. o.

⁴⁸ Tihanyi Miklós: „Rendészettudományi elmélekedések – a közrend védelme” c. kézírata. Nemzeti Közszoigálati

elképzelései szerint tenné. Az eddig Magyarországon készített, rendőri létszám növekedés és az objektív közbiztonság összefüggését vizsgáló felmérések azt mutatják, hogy a megnövelt rendőri létszám hosszú távon nem bír lényegi befolyással az objektív közbiztonságra.

Mindamellet, hogy számos pozitív hatása van a lokálisan megnövelt rendőri erőknek, ellenérv is megfogalmazható a túlzott rendőri jelenléttel szemben. Kijelenthető, hogy az indokolatlanul nagy rendőri létszám nemhogy javítaná a lakosság szubjektív közbiztonság érzetét, hanem ellenkezőleg hat és inkább negatív hatást gyakorol az állampolgárok biztonságérzetére. Ez az észrevétel egyszerűen magyarázható, mert ha csak elképzeljük azt, hogy egy adott helyen, ahol addig nem volt kirívóan nagy probléma a közbiztonsággal, vagy kifejezetten ritka volt a bűnesetek előfordulása, ott a hirtelen és indokolatlanul megjelenő nagy rendőri erő jogos kérdéseket vet fel a lakosokban. Az emberekben kétségek fognak felmerülni, gyanakodni fognak, hogy a lakókörnyezetükben esetleg történhetett valami, ami ezt indokolja, ezzel elbizonytalanítva őket abban, hogy az eddig megszokott biztonságban érezhetik-e továbbra is magukat. A többség gondolatában az a tudat él, hogy a rendőrök akkor és ott fognak megjelenni, ahol valami az addigi békés, zavarmentes létet negatívan befolyásolta, vagy várható, hogy a jövőben valami váratlan, a közbiztonságot veszélyeztető cselekmény fog lezajlani.⁴⁹ Kijelenthető tehát, hogy bizonyos helyeken, ahol addig súlyos problémák voltak a közrenddel, a lakosság biztonságérzetével, ott indokolt lehet a megnövelt rendőri jelenlét, hiszen ezeken a helyeken a közbiztonsággal szembeni probléma nyilvánvaló és kézzel fogható, ezáltal a törvénytisztelő lakosság örömmel fogja fogadni a megnövelt rendőri létszámot, ugyanakkor ezt a programot nem lehet mindenhol hasonló sikerrel lefolytatni, mert egy a közbiztonsági problémák által kevésbé sújtott helyen az indokolatlanul megnövelt rendőri erők a lakosságban csak kérdéseket és kétségeket fognak támasztani.

⁴⁹ *Tihanyi Miklós*: Közrendvédelmi bűnmegelőzés hazánkban. Magyar Rendészet 2007/3-4. sz. 15-18. o., valamint *Szabó Norbert*: „A közbiztonsági háló” c. TDK dolgozat. Nemzeti Közszolgálati Egyetem Rendészettudományi Kar, Budapest 2013. 11-12. o.

VII. Záró gondolatok

Tanulmányunkban igyekeztünk minél szélesebb körben vizsgálni a közbiztonság helyzetét, a jogszabályok, különböző mozgalmak, biztonsági eszközök és rendvédelmi programok áttekintésének segítségével. Kijelenthetjük, hogy a közbiztonság eléréséhez szükség van arra, hogy az állam megfelelő jogszabályi háttérrel biztosítson a rendvédelmi szerveknek éppúgy, mint az egyén számára. Az állampolgárok felelőssége is meghatározó egyes települések, nagyvárosok közbiztonsági helyzetének alakulásáért. Az önkormányzatok szerepe többek között a rendőrségnek nyújtott anyagi támogatások terén jelentős. Ezenfelül pedig szükség van a mindenkori felső vezetés részéről hatékony rendészeti programok kialakítására, amik valós megoldást jelenthetnek a bűnözés visszaszorítására. E célok eléréséhez a rendőrség, az állami szervek, és a civil lakosság részéről is szükség van kiváló és elhivatott szakemberekre, összefogásra és megfelelő jogszabályokra.